

# Neviditelný měd'otepec

Z koruny stromu se ozývá neúnavné, stereotypní, kovové „tuk ... tuk ... tuk ...“ Je slyšet ráno, v poledním vedru, za chladivého večera a někdy dokonce v noci. Autora tohoto dutého jakoby odevšad znějícího zvuku je však těžké vypátrat. Kdo je oním tajemným „břichomlucem“?

TEXT A FOTO: TOMÁŠ GRIM



➤ V Malajsi se setkáme s poddruhem vousáka zvučnohlasého (*Megalaima haemacephala indica*), který zaujme žlutočervenou kombinací ploch na hlavě a hrudi. Jiné formy tohoto druhu mají hlavu i hrud' čistě krvavě červenou (kromě černého očního proužku a vousu)

**KAŽDÝ DEN SPOŘÁDÁ**

jeden a půl- až trojnásobek své tělesné hmotnosti

**ÚDAJNĚ AŽ 70 VOUSÁKŮ**

se může při sběru potravy shromáždit na jednom stromě

**PRŮMĚRNĚ STOKRÁT**

za minutu se opeřenec ozývá výrazným teritoriálním voláním

**V**tropických oblastech čeká dosud nezkušeného návštěvníka zpravidla zklamání. Televizní seriály lhaly, žádný ohňostroj barev a kakofonie zvuků se nekoná. „Často jsem během celodenní procházky těmi nejbohatšími a nejrozmanitějšími částmi lesa nepotkal jediného ptáka,“ poznamenal o svých toulkách po jihoamerickém deštném lese jeden z klasiků biologie 19. století Henry Walter Bates. Nejinak je tomu z hlediska akustického: kromě typicky krátkého ranního „chorálu“ kolem rozednění panuje po většinu dne v tropech rozpačité ticho. O to větší zájem vzbudí jakýkoli ptačí zvuk, zvláště pokud je jednoduchý, snadno rozpoznatelný a často se opakuje.

„Tuk ... tuk ... tuk ...“ je právě takovým zvukem, jenž zní v lesích od Indie, přes jihovýchodní Asii

↓ Rodič odlétá pro další dávku bobulí

až po Filipíny. Jak často ale tento charakteristický zvuk uslyšíte, tak málo uvidíte jeho původce. Po řadě pokusů, kdy si skoro vykroučíte hlavu při zírání do nepřehledných korun stromů, se vám snad nakonec poštěstí „pachatele“ zahlédnout: je to vousák zvučnohlasý (*Megalaima haemacephala*).

### VOUSATÝ TLOUŠTÍK

Nepřeslechnutelným teritoriálním voláním si vousák zvučnohlasý vysloužil anglické druhové jméno „měďotepec“ (coppersmith barbet). Jeho hlas zní tak pravidelně, že by jej hudebníci mohli používat jako metronom. Průměrné tempo je něco přes 100 „tuknutí“ za minutu, výjimečně se interpret vybičuje až k rychlosti přes dvě stovky.

Vzhledem je tento pták pro našince neobvyklý. Malému, zavalitému tělu dominuje velká hlava korunovaná mohutným zobákem. Ten je obklopen masivními vibrisami, štětinkovitými pery s hmatovou funkcí, jimž všichni vousáci světa vděčí za své české rodové jméno. Charakteristická pera mohou být v některých případech dokonce delší než samotný zobák.

### DOBŘE SCHOVANÝ BŘICHOMLUVEC

Většina asijských vousáků má převážně zeleně zbarvený trup a hlavu jim kráší často velmi originální kombinace barev. Vousák zvučnohlasý není výjimkou. Jasně žluté oční „stíny“, černý oční proužek a červené čelo působí na bělost-

## charakteristická hmatová pera zvaná vibrisy mohou být delší než samotný zobák



né tabuli ptačího průvodce velmi „úderně“, ale v listoví je tento pták překvapivě těžko k zahlédnutí (což je bohužel společným jmenovatelem tropického ptactva).

Spíše než vzhled jej prozradí pravidelný pohyb při volání. Každé

mohou uzurpovat jeho blízcí příbuzní, třeba hmotnostně asi dvakrát větší vousák modrolící (*M. asiatica*). Vousák zvučnohlasý se proto pokouší odhánět ostatní konkurenty, například různé druhy strakapoudů, papoušků a majn (rod *Acridotheres*), kteří o du-



↑ Vstup do hnízda vousáka zvučnohlasého bývá často umístěn na spodní straně větvi. Toto hnízdo se nacházelo v jihomalajském Kuala Selangoru

„tuk“ totiž doprovází škubnutí celým tělem, švihnutí krátkým ocasem a pokývnutí hlavou vpřed. Právě tento pohyb dodává volání „břichomluvný“ charakter; hledání původce takového hlasu je však velmi frustrující zážitek, typicky korunovaný neúspěchem.

tiny jeví nemalý zájem. Samečci to mají tuplem nesnadné. Při námluvách nabízejí samičce plody; samiččino případné „ne“ je občas vyjádřeno bez špetky taktu: samce jednoduše pokálí.

### OZVĚNA PODIVNÉHO PŘÍBUZENSTVA

Vousáci patří, vzhledem ke svému způsobu života nijak překvapivě, do příbuznosti tukanů, datlů a strakapou-

## RODNÝ LIST VOUSÁKA ZVUČNOHLASÉHO (*MEGALAIMA HAEMACEPHALA*)

**ŘÁD:** Šplhavci (*Piciformes*)

**ČELEĐ:** Asijští vousáci (*Megalaimidae*)

**VELIKOST:** 15–17 cm, 30–50 g

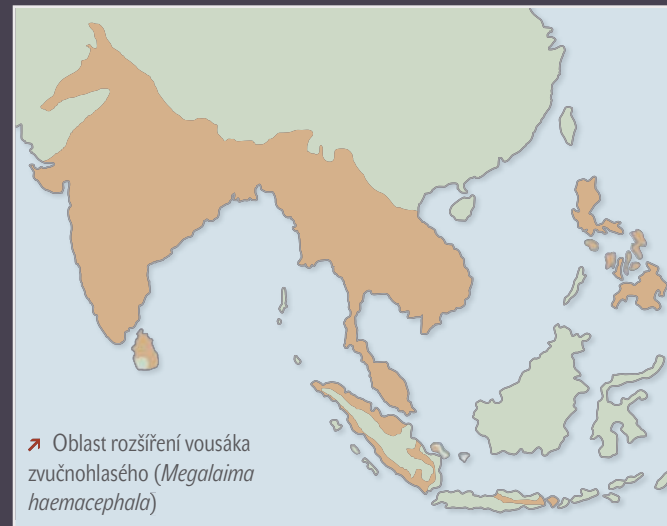
**STRUČNÝ POPIS:** Zaválitý, s velkou hlavou a zobákem. Nápadné dlouhé silné vibrisy (hmatová pera) kolem zobáku. Zelená svrchní a žíhaná spodní strana těla. Hlava zbarvena – dle poddruhu – žlutočerveně nebo čistě červeně.

**PROSTŘEDÍ:** Upřednostňuje okraje lesů a rozvolněnější lesy. Proto mu vyhovují i člověkem upravená prostředí, např. zahrady, městské parky nebo dokonce lesní plantáže (např. kaučukové). Právě v důsledku narušení původních lesů se rozšířil do jižní části Malajského poloostrova až během posledních 80–90 let.

**HNÍZDĚNÍ:** Samice hloubí s pomocí samce hnízdní dutinu v zetlelých kmenech nebo větvích stromů ve výšce od 1,5 do 15 metrů nad zemí. Hnízdní období zahrnuje skoro celý rok (konkrétní časové rozpětí záleží na konkrétní oblasti). Snáší 2–4 čistě bílá oválná vejce. Po dvoutýdenní inkubaci oběma rodiči se líhnou mláďata, která podobně jako mláďata jiných tropických opeřenců rostou velmi pomalu – z hnízda vylétnou až pět týdnů po svém příchodu na svět. Pak už se o ně rodiče nestarají; místo toho začínají nové hnízdění.

**POTRAVA:** Každý den spořádá jeden a půl- až trojnásobek své tělesné hmotnosti, především plody, méně hmyz a okvětní lístky. Stejnou potravu donáší mláďatům. Na jednom plodícím stromě se může shromáždit údajně až 70 vousáků.

**OHROŽENÍ:** Běžný druh. Vzhledem k jeho preferenci pro člověkem narušené prostředí se o jeho budoucnost obávat nemusíme.



## samiččino odmítnutí nápadníka je až surově přímočaré: samce prostě pokálí

### JEDNOZNAČNÉ ODMÍTNUTÍ

„Mědotepec“ je celkem líné zvíře. Například v Indii tráví i přes polovinu dne v „odpočinkových“ dutinách. Sběr potravy (převážně plodů) také není nijak vyčerpávající. Sportovnější výkon podává jen výjimečně – když občas v letu loví rojící se termity.

Maličký vousák to však v životě nemá snadné. Bulbulové šupinkoví (*Pycnonotus cafer*) mu někdy kradou potravu přímo ze zobáku. Dutinu mu

dů. Zoologové vousáky tradičně řadili do jediné čeledi Capitonidae. Vousáky najdete ve všech třech hlavních tropických oblastech. Nové poznatky o fylogenetické příbuznosti vousáků naznačují, že ve skutečnosti může jít o tři celkem izolované evoluční linie. Každá z nich úhledně geograficky zapadá do jedné z tropických oblastí. Proto dnes bývají řazeni do tří čeledí: američtí Capitonidae, afričtí Lybiidae a asijské Megalaimidae. Obzvláštní problémy pak dělá aberantní (od-

chýlný) americký rod *Semnormis*, který by dokonce mohl být blíže příbuzný tukanům než ostatním středo- a jihoamerickým vousákům (dva druhy tohoto podivného rodu by pak „obývaly“ samostatnou čeleď Semnormithidae).

Ať už se to má ve vousáci „rodině“ jakkoli, je to nepochybně velmi zajímavá skupina. I když je většinou nespátříte, jejich hlasité, monotónní a rytmické hlasy vám budou znít v uších dlouho po návratu z cest do tropických lesů. «